

Стрітення

Євген Гуцало

— Вставай, дитино, вставай, сплюхо, бо й Стрітення* проспийш...

Голос такий, наче на воді вигойдується, й пахне голос чомусь м'ятою та материнкою.

— Проспиш і не побачиш, як стрічається зима з літом.

У голосі поміж пахучої м'яти й материнки дзвоники видзвонюють стиха, наче то дзвоники з сонячної прозорої роси. Зрештою, ці дзвоники в голосі й будять Юхима, він розплющується, протирає очі.

— А ще не стрілася зима з літом? — питає в баби Варки, що ласкаво озивається до нього, палячи в печі, освітлена ясним полум'ям.

— Побачиш, то й мені скажеш.

Протерши очі, Юхим дивиться у вікна, через які в хату заглядає глухий досвіток. І вмить йому згадується вчорашній вечір. Баба Варка так само палила в печі, як оце зараз палить. А вони з сусідською Насткою дерли пір'я над решетом. І все прислухались, чи попід хатою не ходить мороз. І чи метелиці не чути. Бо коли мороз, бо коли метелиця, то зима не відступить перед літом, бо літо забариться, а зима ще довго володарюватиме, їм же обом так хотілося, щоб зима швидше скінчилася, бо надокучило по хатах сидіти, взувати чоботи й валянки, нацуплювати важкий одяг.

— А може, зима з літом завтра не стрінеться? — допитувався Юхим.

Кароока Настка запитально поглядала на бабу Варку: що скаже? А раптом скаже — не стрінеться? Ой, не хотілося б почути таку відповідь.

— Не повинні б розминутися, — відказала баба Варка. — Завжди стрічались в такий день.

У Настки лице спалахнуло радістю.

— А де вони стрінуться? У нашому селі? В полі за селом?

— Ви побачите, де вони стрінуться, — каже баба Варка. — Завтра не можна проспати досвіток. Треба встати ранесенько — й хутчій до криниці з відром, щоб найпершим зачерпнути води з криниці. Хто зачерпне ранесенько непочатої води, в того вода буде помічна, цілюща. Вона помагатиме від усяких болячок та хвороб, від пристріту. І як є така вода в тебе — корова краще отелиться, телятко славне знайдеться. І для бджіл у вуликах така вода помічна, бджоли тоді веселіші та бадьоріші, рояться гарно, взяток добрий... Запам'ятали? Найперша вода, непочата — найбільшу силу має. Хто перший витягнув — той собі зачерпнув найбільшу силу. Й за другим відром вода з криниці теж цілюща, а вже не така, як за першим.

Отож, дивіться, завтра не проспій досвіток, бо завтра — Стрітення.

** Стрітення Господнє святкується 15 лютого. За народним повір'ям, цього дня зима зустрічається з літом.

— Це таке свято? — мовив Юхим. Настка запитально поглянула на бабу Варку,

бо так хотілось почути, що завтра — свято.

— Свято, — сказала баба Варка. — Деріть сьогодні пір'я, бо працювати у свято — гріх.

Проснувшись зараз удосвіта, Юхим згадує вчорашній вечір, їхню розмову про Стрітення — свято зустрічі зими з літом, і раптом його голову пронизує думка: вода!

Жде, що баба Варка скаже: "Ох, хлопче, хлопче, я добудитись тебе не ладна, а ти і Стрітення проспав, і непочату воду з криниці проспав, бо спритніші за тебе раніше встали й вибрали з криниці непочату воду, в якій — найбільша сила, яка помічна при болячках, яка телятам помагає, бджолам помагає, всьому живому помагає".

Але баба Варка, палячи в печі, мовчить чомусь про непочату воду. Може, він ще не спізнився, встигне першим до криниці? Гаразд, ви, бабо Варко, мовчіть, а він, Юхим, своє діло знає.

І хлопець спритно починає одягатися.

— Ти до криниці? — здогадується баба Варка.

— До криниці.

— Ану давай подивимося, чи ніхто не проклав слідів до криниці.

Вони виглядають у вікно, у глухий млистий досвіток, у попелястих водах якого ледь видніють обпушені інеєм верби й тополі на подвір'ї. І криниця їхня біля воріт у темному пухнастому інеї. "Наче в побілілій сажі", — подумки дивується Юхим.

— Ні, не видно слідів, — каже баба Варка. — Йди, будеш першим.

Вона з відра у відро на ослоні переливає воду, порожнє відро віддає онукові.

— А зима з літом ще не стрілася? — питає він.

— Ще рано... День довгий, стрінуться...

Надворі — передранкові сутінки, десь далеко перегукуються півні: хрипко співають, у голосах ще мало дзвінкого сонця.

Та раптом один озивається неподалік, з На-стчиного двору, наче струмінь полум'я ллється йому з горлянки — і все полум'я ніяк не виллється, бо так того полум'я багато, бо таке воно гаряче.

Холодною вогкістю віє від снігу, який застелив подвір'я. Кору на яблунях за ніч підморозило, від неї ллється студений пах. Гм... Ледь-ледь вловлюється подих весни в повітрі, а чого ж це кажуть, що саме сьогодні зима стрічається з літом?

Як то баба Варка вчора казала? "Як на Стрі-тення мороз — буде рання весна". Морозець є, отже, треба сподіватися на ранню весну. І звідки те все баба Варка знає? Звісно, сказала правду й про непочату воду, в якій — найбільша сила.

Юхим стоїть на ганку, поглядає на криницю, до якої справді ще ніхто не проклав слідів, і розмірковує. їм таки знадобиться непочата вода. Знадобиться для нього — він часто простуджується. Знадобиться для баби Варки — вона часто скаржитись на всякі недуги. Корови та бджіл у них нема, зате є кролі, то для кролів знадобиться. Юхимові батько-мати працюють на далекій Півночі, влітку приїдуть, вони теж не дуже міцного здоров'я, а тут для них Юхим припас непочатої води, радійте!

Готовий ступити через подвір'я, щоб встигнути до криниці, він зводить очі вгору —

і... торопіє від напливу несподіваної хмільної радості. Бо по горбку навпроти (горбок через дорогу) від своєї хати спускається Настка.

Вона — в білих битих валянках, у червоному овечому кошуку, у червоній квітчастій — материній — хустці, так що вільне полум'я матеріної хустки тремтить у неї на грудях, на плечах. Настка схожа на мальву, що негадано розцвіла в цей зимовий досвіток.

Розцвіла у день стрітання зими з літом.

В руках у Настки — оцинковане відро, яким вона весело вигойдує. Видно, радіє, що нікого нема біля криниці, що вона першою встигне, що саме вона зачерпне непочатої води, в якій найбільша сила.

І тоді Юхим хутко рушає до криниці.

Йому ближче, Настка нізачо не зуміє випередити, навіть нехай не змагається, він таки перший набере відро води, перший. Йому здається, що Настка кинеться щодуху з горбка, щоб постаратися випередити, але вона, побачивши Юхима, чомусь не біжить, не квапиться.

Не біжить, не квапиться, а йде неспішно. Й він також сповільнює ходу, й він також йде неспішно. Та й чого йому бігти, коли все одно встигне перший до криниці. Настка вже з горбка спустилася, вже ступає через дорогу, усміхаючись ясною усмішкою. Може, вона забула, що найпо-мічніша вода — це коли ще ніхто перед тобою не набирав удосвіта з криниці? Але коли забула, то чому так раненько встала на Стрітання?

Е-е, не забула Настка, пам'ятає, ось тільки чомусь не квапиться, й край. Та коли Настка не квапиться, то й він не квапитиметься, все одно встигне випередити.

Поглядаючи одне на одного, йдуть так, що до криниці підходять водночас. У Юхима рука сама смикається до корби, та раптом йому стає соромно за той рух, і він опускає руку.

— Сьогодні зима стрічається з літом? — наче з недовірою запитує Настка.

Й вони цікаво обоє дивляться довкола. У млистих сутінках досвітку обпушені інеем дерева світяться тихим, приглушеним світлом. Стоїть пора передвесняної зими, й вони бачать цю при-чаєну зиму, яка й не думає здаватися. То де ж зима стрічається з літом?

— Сьогодні стрічається, — відказує Юхим. — А де?

— А скрізь, — вчорашніми баби Варчиними словами відказує Юхим. — Зараздесь не видно... Може, пізніше.

— Ага, може, пізніше, — згоджується Настка. — День довгий. А пам'ятаєш, що баба Варка вчора сказала? "Коли на Стрітання півень на порозі води нап'ється, то на Юрія* віл у полі напасється".

Обоє дивляться на хатній поріг, потім на поріг хліва — ні там, ні там не видно півня.

* Святого Юрія відзначається 6 травня. Цього дня за народним звичаєм худобу вперше виганяють у поле на пашу, на "Юрієву росу".

— О, чуєш, співають, — прислухається Юхим.

— А води на порозі ще нема, правда?

— Як пригріє сонце — вода потече, бо снігу багато на хатах.

Вони переминаються з ноги на ногу, й Наст-ка озивається:

— То набирай воду... І в нього виривається:

— Ти — перша!

— Ні, ти перший. Ти перший підійшов до криниці.

— Ти перша підійшла.

Йому тепер щиро хочеться, щоб Настка перша опустила відро в криницю. Бо вона добра й славна. Бо не кинулася поперед нього, як би кинувся хто-небудь інший. Бо Настка — це Настка, а не хто-небудь інший. Та й, мабуть, їй таки потрібніша непочата вода. В неї часто мати нездужає, дід-баба ледь ходять по білому світу. А до рябого бичка восени двічі викликали зоотехніка. А їх із бабою Варкою Господь милував. Та й батько-мати з Півночі теж на здоров'я не скаржилися.

І тоді він зважується сказати:

— Ти спізналася, я набрав, а це вже вдруге.

— Правда? — не вірить Настка.

— Правда, — намагається не скліпнути Юхим.

Повагавшись, Настка чіпляє відро до ланцюга, опускає з цямрини в криницю й зосереджено розкручує корбу.

Скоро глухо озивається розбита в криниці тиша — це відро впало на поверхню, зачерпує воду.

Витягуючи відро, вони вдвох крутять корбу, що жалібно порипує. Краплі зцяпують у криницю й там розбиваються. Коли відро вигулькує над цямриною, вони обоє зачаровано поглядають на воду, що хлюпочеться перед їхніми очима. Вода видається незвичайна, зовсім не така, як завжди, бо витягнули з криниці ранесенько не колись, а на Стрітення.

Настка бере відро і, перехилившись під його вагою, йде через дорогу, далі вуличкою — на горбок. Зупиняється, передихаючи, поставивши відро в сніг. Потім знову бере відро й ступає дрібно-дрібно, бо ж нести нелегко.

Юхим дивиться їй услід, усміхається.

Потім витягує відро води й для себе, радісно дивиться на хлюпістку поверхню, від якої віє таємницями. Йому так добре на душі, що вдалося обманути Настку, що таки вона першою набрала води, а не він.

І раптом чує Настчин голос.

Підводить голову — Настка на півдорозі до своєї хати і, в червоному кошушку та в червоній материній хустині, віддалік схожа на мальву, що несподівано розцвіла посеред зими.

— Ю-ю-химе-е! — гукає вона в ранковій тиші.

— Настко! — відповідає він, приклавши корцем долоні до вуст.

— Сьогодні зима з літом стрічається, чув? І Настка сміється на білому горбку.

— Чув!

І Юхим сміється біля обпушеної інеем криниці.

— Приходь до мене... подивишся... як півень... питиме воду на порозі... Прийдеш?

— Прийду!..

Настка бере відро, несе непочату воду з їхньої криниці додому.

А Юхим усе дивиться й дивиться їй услід, аж поки вона опиняється на подвір'ї, аж поки зникає в своїй хаті.

І лиш тоді, зітхнувши, він з відром води рушає від криниці. І все бринить йому у вухах Настчин голос: "Сьогодні зима з літом зустрічається". Оглядається мимоволі — не видно На-стки, нема.

Свято Стрітення.

Таки сьогодні зустрічається зима з літом, вони з Насткою неодмінно подивляться — чи то в селі, чи то в полі, чи то біля річки. Бо зустрічається скрізь, як сказала баба Варка.

І піддивляться, як півень п'є воду на порозі.

Стрітення...